

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים מנהליים

ת"מ 113-08 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

בפני כב' השופטת רות רונן

התובע:

איתן אלון
ע"י ב"כ עו"ד שילה

נגד

הנתבע:

מכון התקנים הישראלי
ע"י ב"כ עו"ד סמואל וסמוך

פסק דין

1. התובע הגיש הנגד הנתבע (להלן גם "המכון") תביעה ובקשה להכיר בה כתביעה ייצוגית. בהחלטה מיום 1.4.09 (להלן: "החלטת האישור"), התקבלה בקשת האישור, ובית המשפט אישר את הגשת התביעה כתביעה ייצוגית. לאחר מכן התקיים דיון בתביעה הייצוגית לגופה, ופסק דין זה ניתן אם כן בתביעה המאושרת.
2. עניינה של התביעה – כפי שהובהר בפירוט בהחלטת האישור, הוא בטענת התובע לפיה המכון אינו מוסמך לגבות תשלום עבור קבלת תדפיס של תקן ישראלי רשמי או כזה שאינו רשמי, או עבור עיון בתקנים אלה באתר האינטרנט של המכון. ככול שנגבו על ידי המכון כספים, מבקש התובע כי בית המשפט יורה על השבתם לחברי הקבוצה.
3. בהתאם למוסכמות בין הצדדים, עולה כי מוסכם על שני הצדדים כי ניתן לעיין בתקנים בספריית המכון ללא תשלום, אך אין אפשרות לצלם אותם או להעתיקם ללא תשלום. אין גם מחלוקת כי ניתן לרכוש עותק של תקן תמורת תשלום שנקבע על ידי המכון על בסיס מספר העמודים בתקן (כאשר המחיר נע בין 29.40 ₪ ל-415.60 ₪). מחיר זה הנדרש עבור עותקי תקנים בישראל, הוא נמוך באופן משמעותי ממחירי אותם תקנים בעולם. ניתן גם לרכוש עותק של תקן באמצעות אתר האינטרנט של המכון, בתשלום מופחת מעלות רכישת עותק של תקן בספריית המכון.
- בתקופה הרלוונטית לתביעה, מחירי עותקי התקנים פורסמו באתר האינטרנט של המכון לגבי כל תקן ותקן, אך לא פורסם מסמך מרוכז של כל מחירי עותקי התקנים. כיום מפורסם

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים מנהליים

ת"מ 113-08 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

באתר האינטרנט של המכון מסמך מרוכז (מחירון) של מחירי כל עותקי התקנים (ר' המוסכמות העובדתיות כפי שפורטו על ידי הצדדים ב"בקשה לאישור רשימת מוסכמות והסדר דיוני").

לאור הרקע העובדתי המוסכם הנ"ל, יפורטו להלן טענות הצדדים.

טענות התובע

4. התובע טען כי מכוח סעיף 8(ב) לחוק התקנים התשי"ג – 1953 (להלן: "חוק התקנים"), קיים איסור על תשלום עבור עיון בתקן רשמי. הוא הוסיף כי בהתאם להלכה הפסוקה, הזכות לעיין ללא תשלום כוללת גם זכות לעיון במאגר הממוחשב. התובע אף טען כי חוק חופש המידע אוסר על גביית תשלומים עבור דברי חקיקה והנחיות מנהליות. לגישתו – תקנים, בין רשמיים לבין כאלה שאינם רשמיים – הם תקנות בנות פועל תחיקתי או הנחיות מנהליות.

לגישת התובע, התשלום בגין "רכישה" של תקן, הוא לכן גבייה בלתי חוקית. מדובר על פי הטענה בתשלום חובה, שנדרשת הסמכה בחוק לגבייתו. התובע כופר במקורות החוקיים לגביית תשלום אליהם הפנה הנתבע – ס' 2 לחוק התקנים, וס' 12 לחוק התקנים (המסמך את המכון לגבות כספים עבור "שירות"). התובע התייחס גם לכלל 29(ג) לכללי עיבוד התקנים (עיבוד תקנים ישראליים) התשנ"א – 1991 (להלן: "כללי עיבוד תקנים") כמקור הסמכה אפשרי – וטען כי כלל זה הסמיך את מנכ"ל המכון לקבוע הליכי עיבוד תקנים, אולם לא הסמיך אותו לקבוע חיובים כספיים כלשהם. התובע הוסיף וטען כי לא הוכח שהמחירון אליו התייחס המכון כולל את מחירי התקנים; ואף לא הוכח כי ניתן אישור השר כנדרש למחירון, או כי הוא פורסם.

5. התובע טען כי גביית תשלום עבור "מכירת" תקנים לוקה בחוסר סבירות קיצוני. באשר לטענות הנתבע לגבי זכויות היוצרים שיש לו בתקנים, טען התובע כי שאלת זכויות היוצרים של המכון בתקנים אינה רלוונטית לשאלה האם המכון רשאי לגבות תשלום עבורם, מה עוד שתשלום עבור זכויות היוצרים אינו בהכרח מגן עליהן. עוד צוין כי העובדה שהכנת התקנים כרוכה בעלויות שונות, אינה מצדיקה גבייה של תשלום עבורם.

6. התובע אף התייחס לטענות המכון לפיהן ארגוני התקינה הבינלאומיים בהם המכון חבר מתנגדים למתן גישה חופשית לתקנים על ידי חבריהם, וכי אם המכון יפעל באופן זה – הוא עלול להיות מסולק מארגונים אלה. התובע טען כי אף טענה זו אינה רלוונטית, וכי היה על המכון – לאחר אישור התביעה כייצוגית, לפעול כדי למנוע את הבעיה. לחלופין נטען כי

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים מנהליים

ת"מ 113-08 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

1 הטענה רלוונטית רק לגבי תקנים של מכון ISO, ולא לגבי ארגון נוסף – IEC, שביחס אליו
2 ולעמדתו לא הובאה כל ראיה קבילה.

3
4 לגופו של ענין טען התובע כי המכון לא הוכיח כי הוא אכן יסולק מחברותו בארגון ISO,
5 משום שלא התקבל כל הסבר ענייני לגישתו של הארגון – לא הוכח כי ייגרם לארגון נזק אם
6 התקן יימסר ללא תשלום; לא תיגרם פגיעה בזכויות היוצרים של הארגון; ולא תיגרם
7 פגיעה בהכנסות של חברות אחרות בארגון, שכן רוב הלקוחות של המכון הם ישראלים.
8 התובע ציין בהקשר זה כי כבר היום מחירי התקנים בישראל נמוכים באופן משמעותי
9 ממחיריהם במדינות אחרות בעולם, ואף על פי כן המכון אינו מסולק מחברותו בארגון. הוא
10 הוסיף כי ניתן לחסום את הגישה לאתר האינטרנט לגולשים מחוץ לישראל, ולפתור בכך את
11 הבעיה.

12
13 עוד ציין התובע, כי לא הוכח שמסירת עותקי תקנים ללא תשלום מהווה הפרה של תקנון
14 ISO, מאחר שהתקנון מתייחס לתקנים המאומצים בשיטת ה-endorsement, ולא לכאלה
15 המאומצים בשיטת ה-republication – השיטה בה מאומצים התקנים בישראל.

16
17 7. התובע טען כי יש לדחות את טענות המכון לנזק בלתי הפיך שעלול להיגרם לו אם התביעה
18 תתקבל, שכן טענות אלה לא הוכחו. כן נטען כי התוצאה של הגבייה הבלתי חוקית היא כי
19 בית-המשפט צריך להורות על השבה של הסכומים שנגבו שלא כדין, ואף להורות על הפסקת
20 הגבייה בעתיד. ההשבה צריכה להתבצע ישירות לידי חברי הקבוצה.

טענות המכון

21
22
23 8. המכון טען כי דין התביעה להידחות. הוא טען כי התשלום אותו הוא גובה עבור התקנים
24 אינו "תשלום חובה", אלא מדובר ב"מחיר טהור", שכן רוכש התקן אינו חייב לרכוש אותו.
25 זאת משום שעומדת לו האופציה לעיין בתקן במרכז המידע של המכון ללא תשלום. לטענתו
26 של המכון, הוא מוסמך לגבות תשלום בגין הפצת תקנים מכוח חוק התקנים ומכוח כללי
27 עיבוד תקנים. הוא הוסיף כי המחירון מכוחו נגבה התשלום אושר על ידי השר, וכי על כל
28 פנים טענה בנושא זה לא הועלתה על ידי התובע במסגרת כתבי הטענות.

29
30 המכון הוסיף כי המחירים הנגבים על ידיו הם סבירים ומידתיים, כאשר המחיר מכסה את
31 עלות ייצור התקן בלבד, והוא נמוך מהמקובל בעולם. רכישת התקן היא חד פעמית, ולאחר
32 מכן ניתן לעשות בו שימוש ככול שיש בכך צורך.

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים אזרחיים

ת"מ 08-113 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

9. המכון טען כי יש לו זכויות יוצרים בתקנים אותם הוא מעבד. תקנים המעובדים על ידי המכון אינם דומים – בניגוד לטענת התובע – לחוק או לתקנות. זאת בין היתר משום שהם נכתבים על ידי נציגים ממגזרים שונים בציבור, ולא על ידי עובדי ציבור. המכון זקוק להכנסה ממכירת התקנים כדי לאפשר לו להמשיך לפעול, וכדי ליצור לו תמריץ להתקין תקנים. המכון הוסיף וטען כי תקן מחייב אינו נחלת הכלל. העובדה כי התקן הופך למסמך מחייב, איננה שוללת את זכויות היוצרים של המכון בו. תקן – ללא קשר להיותו מחייב – הוא "יצירה" המוגנת על ידי חוק זכויות יוצרים, שהחוק לא סייג (בס' 6 בו) את ההגנה לגביה. קבלת עמדת המכון על ידי בית המשפט תיצור הרמוניה בין חוק זכויות יוצרים לבין חוק התקנים.

10. עוד טען המכון כי חוק חופש המידע אינו מחייב את המכון לספק העתקי תקנים ללא תשלום. החוק לא נועד לחייב רשות ציבורית להעניק לאזרחים שירותים ללא תשלום. עיבוד התקנים על ידי המכון כרוך בעלות כספית. לכן לתקן שנוצר יש ערך כלכלי, עליו מחויב מי שמבקש לרכשו – לשלם. המידע נושא חוק חופש המידע הוא מידע בו הרשות מחזיקה כנאמנה של הציבור, ולא מידע (כמו תקנים) שהרשות עמלה על הכנתו.

עוד נטען כי חוק חופש המידע קבע סייגים על גילוי מידע. במקרה דנן, מתן זכות לקבל את התקנים ללא תשלום, יביא את המכון להפר הסכמים עם ארגונים בינלאומיים, ובכך ייפגע תיפקודו התקין של המכון. פרסום התקנים בחינם יפגע באופן ממשי בערכם, ובאינטרסים הכלכליים והמסחריים של המכון. הענין הציבורי בשמירה על זכות הקניין של המכון, גובר – כך נטען – על האינטרס של התובע לקבל העתקי תקנים ללא תשלום. לגישתו של המכון, זכות העיון איננה כוללת, במקרה דנן, את הזכות לקבל עותק מהתקן, שהוא יצירה מוגנת על ידי חוק זכויות יוצרים.

11. המכון ציין כי חוק התקנים מנחה אותו לאמץ תקינה זרה, והוא פועל על פי הנחיה זו. ארגוני התקינה הזרים מהם מאמץ המכון את התקנים, שומרים בקנאות על זכויות היוצרים שלהם בתקנים. כך הוכח לגבי ארגון ISO בו המכון חבר, וכך גם לגבי הארגון IEC - לגבי הצהירו עדות ההגנה כי המדיניות שלו זהה לזו של ISO.

המכון חזר והדגיש כי הוא מחויב לגבות תשלום עבור התקנים כחבר בארגוני תקינה בינלאומיים - כך עולה מתצהירי העדים מטעמו ומעדויותיהם בבית המשפט. האיסור לאפשר נגישות חופשית לתקנים חל – כך עולה מגרסתם של עדי ההגנה - ללא קשר לדרך האימוץ של תקני ISO בישראל. גביית התשלום מסייעת להגן על כלל המערכת של ארגון

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים אזרחיים

ת"מ 113-08 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

- 1 התקינה הבינלאומי. מהעדויות עולה כי אי גביית תשלום עבור התקנים היא הפרה מהותית
2 של מדיניות ארגוני התקינה, ומהווה עילה להשעיית החבר המפר מהארגון.
3
- 4 12. המכון טען כי הדין החל על הרחקת חבר מגופי התקינה הבינלאומיים הוא הדין השוויצרי.
5 המכון הציג חוות דעת של מומחה לדין זה, על פיה ניתן לסלק חבר מהארגון מ"סיבה טובה"
6 (good cause). הפצת תקנים בחינם היא – על פי חוות הדעת הזו, סיבה טובה לסילוקו של
7 חבר מהארגון, וודאי שזה יהיה המצב אם המכון לא יוכל להתחייב לעמוד בכללים בעתיד
8 (שאז מדובר בהפרה ארוכת טווח). ביחס להפרה, אין משמעות לשאלה האם הגורם המפר
9 עושה כן לאור כפייה שנכפתה עליו מצד שלישי. מהעדויות עולה כי אין רלוונטיות לעובדה
10 כי ISO אינו מקבל תמלוגים מהמכון, וכי ISO לא יסכים עם הפצה של תקנים בחינם. לגישת
11 הארגון, מתן זכות עיון בתקנים מהווה פגיעה בזכויות היוצרים של הארגון.
12
- 13 המכון הוסיף וציין כי מדינות שביקשו בעבר להפיץ תקנים ללא תשלום, הגיעו בסופו של
14 דבר להסדרים עם הארגונים הבינלאומיים, הסדרים שהביאו בחשבון את זכויות היוצרים
15 של אותם ארגונים. היו מדינות בהן נמצא פיתרון באמצעות שינויי חקיקה.
16
- 17 13. המכון טען כי אף אם בית המשפט יחליט כי המכון חייב להפיץ את התקנים ללא תשלום
18 לכול דורש, אין לחייב אותו לעשות זאת באמצעות רשת האינטרנט דווקא. זאת משום שלא
19 ניתן להבטיח חסימת הגישה לתקנים אלה לגולשים ממדינות אחרות – כך עולה מחוות
20 הדעת שהוגשה בהקשר זה על ידי המכון.
21
- 22 14. באשר לרכיבי התשלום הנתבעים, טען המכון כי יש להוציא מכלל הדיון סכומים שהמכון
23 גבה עבור תקליטורים הכוללים אוספים של תקנים. את התקליטורים הכין המכון ללא
24 שהיה חייב לעשות זאת. הם מהווים יצירה אישית של המכון המוגנת בזכויות יוצרים, והוא
25 אינו חייב לחלקה ללא תשלום (בדומה לקובצי חקיקה או פסיקה). אין גם מקום – כך נטען
26 – להורות על השבת כספים שנגבו עבור תקנים באמצעות האינטרנט. המכון אינו מחויב
27 להפיץ את התקנים שלו באמצעות הרשת, ולכן מי שרוכש תקן באופן זה מקבל שירות נוסף
28 – בגינו זכאי המכון לתשלום נוסף. יש להפחית מסכום ההשבה גם סכומים שהמכון גבה
29 עבור תקנים וולונטריים ומיפירטי המכון, אשר אינם כלולים בהגדרה של "תקנים
30 מחייבים".
31
- 32 המכון טען כי התובע לא הציג ראיות ביחס לעלויות ההדפסה והצילום של תקנים, עלויות
33 שאין חולק כי המכון רשאי היה לגבות. הנטל מוטל על התובע להוכיח זאת, והוא לא עמד

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים מנהליים

ת"מ 113-08 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

בו. עוד נטען כי אין מקום להורות על השבה, וודאי לא השבה פרטנית. כן אין לפסוק לתובע המייצג גמול בשיעור המבוקש, ואין גם מקום לפסוק שכר טרחה לבא כוחו.

טענות התשובה של התובע

15. התובע הגיש סיכומי תשובה מטעמו. הוא טען כי יש לדחות את עמדת המכון לפיה טענתו ביחס לאישור המחירון על ידי השר מהווה הרחבת חזית. זאת משום שמדובר בטענה שהועלתה על ידי המכון בכתב ההגנה שלו, ומשום שהנושא עלה בחקירה הנגדית של העדה מטעם המכון, הגב' עטרות, ללא התנגדות.

התובע טען כי אין להתייחס לעדותו של עד ההגנה מר סטיל לגבי המסמך ISO Code of Ethics, שכן מסמך זה לא הוגש לבית המשפט ולא ברור לכן מה נקבע בו. התובע חוזר ומציין כי לא הוכח החשש מהרחקת המכון מהארגון IEC. התובע התייחס גם לשיטת אימוץ התקנים המיושמת על ידי המכון (שאיננה שיטת ה-endorsement).

16. התובע התייחס להצעת תיקון לחוק זכויות יוצרים, המהווה לגישתו הודאה חלקית של המכון כי הדין הקיים אינו מאפשר גבייה. עוד נטען כי החשש שיעשה ניסיון לעקוף מגבלה לגישה מקוונת לתקנים לבעלי אזרחות ישראלית בלבד – הוא חשש לא מבוסס, שהסיכוי להתרחשותו הוא קטן מאוד.

התובע התייחס לטענה ביחס למכירות התקליטורים. הוא טען כי דינם של התקנים המצויים בתקליטורים אינו שונה מדין תקנים אחרים. אין מקום לחייב בתשלום על אף אחד מהם. עוד הוסיף התובע כי לא נטען ולא הוכח שהתשלום עבור תקליטורים הוא גבוה יותר מסך התשלום הנפרד עבור רכישת התקנים המצויים בתקליטור. התובע הדגיש כי הסכום הנתבע אינו כולל את הסכומים ממכירת תקנים וולנטריים ומפרטי המכון. עוד נטען כי אין מקום לפטור את המכון מהשבה ספציפית.

מסגרת הדיון

17. כפי שצוין בראשית הדברים, בתיק זה אושרה הגשת התביעה הייצוגית. במסגרת החלטת האישור, נבחנו טענות הצדדים, כאשר בית המשפט בשולי ההחלטה נקבע כי:
"בשלב הנוכחי של הדיון, כדי לאשר את התביעה כתביעה ייצוגית, על בית המשפט לקבוע כי קיים סיכוי סביר שהתביעה תתקבל. כעולה מכול האמור לעיל, סיכוי כזה קיים בענייננו".

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים אזרחיים

ת"מ 08-113 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

הנטל המוטל על מבקש האישור של התביעה כתביעה ייצוגית הוא נטל קל יותר מהנטל המוטל על תובע המבקש כי תביעתו תתקבל. במסגרת החלטה בבקשת האישור, די בכך כי קיים סיכוי סביר לכך שהתביעה תתקבל. במהלך הדיון בתביעה לגופה, יכול ובית המשפט יקבע כי הסיכוי הסביר הזה לא התממש, וכי התובע לא הצליח לעמוד בנטל המוטל עליו כתובע – להוכיח את התביעה ברמה הנדרשת בהליך במשפט אזרחי (רמה של "מאזן ההסתברויות"). במקרה כזה, תידחה התביעה.

לכן, בשלב הנוכחי של הדיון, על בית המשפט לשוב ולבחון את התביעה מלכתחילה, ולא להסתפק בקביעות שנקבעו במסגרת החלטת האישור, לאור השוני בנטל ההוכחה בשני שלבי הדיון. יחד עם זאת, מובן כי יתכן מצב (ודאי ככול שהדבר נוגע לקביעות בשאלות משפטיות), בו הקביעות שנקבעו על ידי בית המשפט במסגרת החלטת האישור יעמדו בעינן גם במסגרת פסק הדין – אם בית המשפט יהיה סבור כי התובע עמד בנטל המוטל עליו גם נכון לשלב זה של הדיון.

להלן נבחן אם כן את טענות הצדדים, כפי שהן פורטו לעיל.

פעילותו של המכון

18. למען שלמות התמונה, נחזור להלן על עיקרי הדברים שנאמרו בהקשר זה במסגרת החלטת האישור.

המכון הוא תאגיד שהוקם על פי ס' 2 לחוק התקנים. מטרותיו של המכון, על פי ס' 2א לחוק הנ"ל, הן "תקינה והבטחת רמה נאותה של טיב המצרכים" אם בקביעת תקנים ואם בדרך אחרת. סעיף 2 לחוק מסמיך את המכון "לערוך מחקרים, סקרים ובדיקות של חומרים, מוצרים ומתקנים, לאשר מפרטים וכללים טכניים ולעודד את השימוש בהם, ולקיים השגחה על ייצור מצרכים בהתאם לכללים שקבע, וכן לעסוק באיסוף מידע, מיונו והפצתו". עיבוד תקנים הוא תהליך מורכב, הדורש משאבים רבים, שימוש בטכנולוגיה חדשנית ועוד.

תקציב המכון נובע בחלקו מתקציב המדינה. כאשר משרדי ממשלה מזמינים הכנה של תקנים, הם משתתפים בתקציב לכיסוי התקנים. המכון טען כי הוא נדרש – לצורך פעילותו – גם לתמורה שהוא מקבל עבור מכירת תקנים שנועדה לכיסוי חלק מהוצאותיו.

19. ס' 6(א) לחוק התקנים קובע כי המכון - והוא בלבד - זכאי לקבוע מפרט או כללים טכניים של תהליך העבודה לרבות הגדרות טכניות, כתקן ישראלי. עוד קובע הסעיף כי המכון רשאי

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים מנהליים

ת"מ 08-113 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

לפרסם כל תקן בדרך הנראית לו. ס' 8(א) לחוק התקנים קובע כי שר המסחר והתעשייה
רשאי להכריז על תקן מסוים, כולו או חלקו, כעל תקן ישראלי רשמי. תקן כזה הופך אז
להיות "תקן מחייב". תקן שאינו מחייב, אינו בעל תוקף כופה של תקן רשמי, אולם סעיף
11(ב) לחוק התקנים קובע כי עמידה בתנאים של תקן כזה מהווה תנאי לקבלת "תו תקן".
כפי שיפורט גם להלן, סעיף 8(ב) לחוק התקנים קובע כי בכול הכרזה על תקן רשמי, יצינו
המקום או המקומות בהם התקן מופקד, וכול אדם יהיה זכאי אז לעיין בתקן כזה ללא
תשלום.

האם התשלום שנגבה על ידי המכון הוא "תשלום חובה"?

20. במסגרת בקשת האישור, טען המכון כי בית המשפט איננו מוסמך לדון בתביעה שהוגשה
כתביעה מנהלית, משום שהתביעה אינה נופלת בגדרי ההגדרה של פריט 11 לתוספת השנייה
לחוק תובענות ייצוגיות התשס"ו – 2006 (להלן: "חוק תובענות ייצוגיות").

במסגרת הסיכומים שהוגשו בהליך דן התייחס הנתבע לטענה בקצרה, וציין כי לגישתו
התשלומים שהוא גובה בגין מכירת תקנים הם "מחיר טהור". כפי שצוין לעיל, אין חולק כי
הסכום לתשלום נגזר ממספר העמודים שבתקן. המחיר משקף לגישתו של המכון תמורה
חלקית להשקעתו בעיבוד התקן, פיצוי בגין ההוצאות הכרוכות בדמי החברות של המכון
בארגוני תקינה בינלאומיים, עלות העותק, עלות הטיפול בעותק ותחזוקת אתר האינטרנט.
לגישת המכון - מאחר שניתן לעיין ללא תשלום בתקן במרכז המידע של המכון, התשלום
הוא עבור השירות הנוסף, ולכן אין חובה לרכוש את התקן.

בהחלטת האישור נדחתה טענת המכון בהקשר זה.

21. לאחר החלטת האישור, ניתן פסק דינו של בית המשפט העליון בערעור ע"מ 7373/10 יוסי
לוי נ. מדינת ישראל – צבא הגנה לישראל מדור תשלומים), להלן "ערעור לוי"). ערעור לוי
הוא פסק דין המתייחס להחלטה אליה הפניתי בהחלטת האישור (ההחלטה בבית המשפט
המחוזי – ת"מ(ת"א) 114/08 בש"א 31171/08 מדינת ישראל, צבא הגנה לישראל נ. יוסי
לוי).

בפסק הדין בערעור לוי, התייחס בית המשפט העליון לשאלת פרשנותו של פריט 11 לתוספת
השנייה לחוק תובענות ייצוגיות, ולשאלה מהו "תשלום חובה" שגבייתו שלא כחוק מצדיקה
אישור תביעה ייצוגית נגד הרשות. בית המשפט העליון דחה את הקביעה לפיה "מחיר" עשוי
להיות בתנאים מסוימים "תשלום חובה". יחד עם זאת, בית המשפט העליון קיבל את

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים מסחריים

ת"מ 113-08 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

האפשרות לפיה דרישת תשלום עבור שירות חיוני שלא ניתן לקבלו בשוק הפרטי, היא
"תשלום חובה". בית המשפט העליון התייחס בפסק הדין **בערעור לוי** לעובדות נושא
התביעה דנן וקבע:

"נוכח האמור לעיל ניתן גם להבין בנקל את ההבדל המשמעותי שבין המקרה
שלפנינו לבין המקרים הנדונים באסמכתאות אליהן הפנה המערער במסגרת
טענותיו. בענין איתן (הוא הענין דנן, ר.ר.), מדובר בתשלום שנדרש לשלם מי
שמעוניין בקבלת תדפיס רשמי של מכון התקנים. זהו תשלום בגין שירות חיוני
עבור הנזקקים לו (בעיקר בהקשרים עסקיים), אשר אינו ניתן לרכישה בשוק
הפרטי, אלא מסופק אך ורק על ידי המדינה. יצוין כי בקשת רשות ערעור על
החלטה זו נדחתה על ידי בית משפט זה בהסכמת הצדדים".

22. מאחר שבמקרה דנן מדובר כאמור בתשלום עבור שירות חיוני לנזקקים לו, שירות שכאמור
אין לו תחליף בשוק הפרטי, התשלום הנדרש הוא תשלום חובה כהגדרתו בפריט 11 הנ"ל
לחוק תובענות ייצוגיות, ונראה כי כך עולה גם מפסק הדין של בית המשפט העליון **בערעור
לוי**. עוד יש לציין כי לא היתה מחלוקת בין הצדדים כי המחיר הנדרש על ידי המכון עבור
תקן, נקבע לפי מספר העמודים בתקן, ללא קשר לשאלה מה היתה עלות הכנתו של התקן.
כלומר, אין קורלציה הכרחית בין מידת ההשקעה בתקן ובעיבודו לבין מחירו, וקיים אם כן
סבסוד צולב בין התשלומים עבור התקנים השונים.

23. כאמור, המכון טען גם כי אין הכרח לרכוש את התקן, משום שניתן להסתפק בעיון בו
במרכז המידע של המכון. אינני מקבלת את הטענה. אני סבורה, כפי שפורט גם בהחלטת
האישור, כי ישנו הבדל בין עיון בתקן לבין קבלת העתק שלו. זוהי גם גישתו של המכון, אשר
טען כי מתן אפשרות לעיין בתקן הוא לגיטימי מבחינת ארגוני התקינה הבינלאומיים בהם
הוא חבר, מה שאין כן לגבי מסירת עותק של התקן. השירות המדובר – השירות של קבלת
עותק של תקן, הוא אם כן שירות שלא ניתן לקבלו אלא באמצעות המכון (שהוא הגוף
היחיד שמוסמך לקבוע תקנים), ומדובר בשירות חיוני עבור מי שמבקש לייצר בהתאם
לתקן.

24. המסקנה לפיה מתן זכות עיון צריכה לכלול גם מתן זכות לאפשר תיעוד של החומר שנעשה
בו עיון, עולה גם מההלכה הפסוקה. כך, בפסה"ד ע"א 2303/90 **פיליפוביץ נ. רשם החברות
(פ"ד מ"ו(1) 410, להלן: "פס"ד פיליפוביץ")** הבהיר בית המשפט העליון את הטעם לכך שיש
לאפשר למי שמקבל אפשרות לעיין במסמך, לקבל גם העתק שלו. בית המשפט העליון קבע
שם כי:

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים אזרחיים

ת"מ 113-08 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

"כיצד יוכיח אדם כי עיין במאגר זה – הנמצא בשינוי מתמיד – ומהו המידע שהתגלה לו? כיצד ישמור המעיין מידע זה אצלו? ... יש לאפשר תיעוד ראוי של ביצוע זכות העיון ושימור המידע אצל המעיין לצרכיו, יש לאפשר למעיין להראות מה ראו עיניו בצג ומתי הוא ראה זאת. אכן, העמדת התדפיס של הצד או אמצעי חלופי שווה ערך הינם דרישה מינימאלית שהרשות חייבת לעמוד בה, שאם לא כן, אין היא יוצאת ידי חובת העיון" (שם בעמ' 420).

25. הדברים שנאמרו בפס"ד פיליפוביץ לעיל, יפים עוד יותר בהתייחס לתקנים. כפי שיובהר בפירוט להלן, ייצור או מכירה של מוצר שאינו עומד בדרישה של תקן רשמי מהווה עבירה פלילית. לכן, היכולת לתעד את התקן כדי לפעול בהתאם להוראותיו, וכך גם היכולת "לשמור" על המידע בו נעשה עיון, לתעד אותו ולאפשר למי שעיין להוכיח מה ראו עיניו – עשויה להיות בעלת חשיבות קרדינלית ביחס לתקנים. טלו לדוגמה יצרן המבקש להוכיח כי הוא ייצר מוצר בהתאם לתקן כפי שהוא נמסר לעיונו, כנגד כתב אישום המוגש נגדו בגין ייצור המוצר שלא בהתאם לתקן. איך יוכל היצרן להוכיח זאת, בהעדר אמצעי תיעוד, ביחס להוראות התקן כפי שהוא עיין בהן? שימוש חשוב אחר בתקנים – הוא שימוש של הצרכנים, שעשויים לבקש לברר האם מוצר שהם רכשו אכן עומד בהוראות התקן. גם כאן עשויה להיות חשיבות לתיעוד החומר שנערך בו עיון.

26. המסקנה של כל האמור לעיל היא כי התשלום הנדרש על ידי המכון עבור רכישת עותק של תקן הוא תשלום עבור שירות חיוני, שלא ניתן לרכשו בשוק הפרטי. מכאן שזהו תשלום חובה. לכן, התביעה באה בגדרי פריט 11 לתוספת השנייה לחוק תובענות ייצוגיות. להלן נתייחס ביתר פירוט לשאלה האם המכון חייב להעמיד לרשות הפונים אליו הן את האפשרות לרכוש עותק פיזי של התקן, והן את האפשרות לעיין בו באתר האינטרנט של המכון.

חובת הפרסום של תקנים מחייבים

27. אני סבורה כי המכון אינו רשאי לגבות תשלום עבור מסירת עותק של תקנים רשמיים. כפי שנקבע בפירוט בהחלטת האישור, תקן רשמי הוא "תקנה בת פועל תחיקתי" (ר' פירוט בסעיפים 22-26 להחלטת האישור).

כאשר מדובר בתקנה בת פועל תחיקתי, קובעת פקודת הפרשנות כי חובה לפרסמה.

ס' 17 לפקודת הפרשנות קובע כי:

"תקנות בנות פועל תחיקתי יפורסמו ברשומות, ותחילת תוקפן ביום פרסומן, אם אין הוראה אחרת בהקשר זה".

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים מנהליים

ת"מ 113-08 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

1
2 הפרסום נועד לאפשר לאזרח לדעת באיזה אופן לנהוג, והוא נועד גם כדי לחייב את הרשות
3 לנהוג באופן שוויוני כלפי כל האזרחים (ר' ס' 26 להחלטת האישור). חשיבות הפרסום ביחס
4 לתקן רשמי היא כפולה – היא נועדה לאפשר למי שמבקש לייצר או למכור מוצר שחל עליו
5 תקן - לעשות זאת בהתאם לתקן, והיא נועדה לאפשר למי שרוכש מוצר כזה – לוודא
6 שהמוצר אכן עומד בדרישות התקן.
7
8 חובת הפרסום שונה מהחובה החלה על רשות מכוח חוק חופש המידע – שעל פיו מחויבת
9 הרשות למסור מידע למי שפונה אליה, בכפוף לסייגים המפורטים בחוק זה. כאשר קיימת
10 חובת פרסום, חייבת הרשות ליזום את הפרסום (ולא רק להיענות לבקשת גילוי), ולהעמיד
11 את המידע לרשות הציבור באופן שהציבור יוכל לדעת אותו ולעשות בו שימוש (ר' ס' 27-28
12 להחלטת האישור).
13

14 28. חובת הפרסום של המכון נגזרת גם מהוראות חוק התקנים עצמו, שקבע בס' 6 בו :
15 "א) המכון והוא בלבד רשאי לקבוע מיפרט או כללים טכניים של תהליך עבודה,
16 לרבות הגדרות טכניות בתקן ישראלי (להלן-תקן), המכון יפרסם כל תקן בדרך
17 הנראית לו.
18 (ב) הודעה על קביעת תקן תפורסם ברשומות".
19

20 בהמשך, קובע ס' 8 לחוק התקנים כי :
21 "א) השר רשאי, לאחר התייעצות עם נציגי היצרנים והצרכנים, להכריז בהכרזה
22 שפורסמה ברשומות על תקן מסוים, כולו או חלקו, כעל תקן ישראלי רשמי (להלן
23 – תקן רשמי)...
24 (ב) ככול אכרזה לפי סעיף קטן (א) יצוינו המקום או המקומות להפקדת התקן
25 שהכריזו עליו כאמור, וכול אדם יהיה זכאי ללא כל תשלום לעיין בו" (ההדגשות הן
26 שלי, ר.ר.).
27

28 30. בהחלטת האישור נבחנה הטענת המכון לפיה המכון עומד בחובת הפרסום של התקנים
29 משום שהוא מאפשר לציבור לעיין בתקנים במרכז המידע של המכון. כפי שקבעתי בהחלטת
30 האישור, אינני סבורה כי די במתן זכות העיון במרכז המידע כדי שהמכון יעמוד בחובת
31 הפרסום.
32

33 כפי שצוין בפסק דין זה לעיל, בהתאם לפס"ד פיליפוביץ', כוללת זכות העיון גם את הזכות
34 לקבל עותק או תיעוד של החומר בו נעשה העיון. המכון עצמו טען כי די בעיון במרכז המידע

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים אזרחיים

ת"מ 113-08 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

של המכון כדי לדעת את תוכן התקן. אם כך הוא הדבר, הרי שאין סיבה למנוע ממי שעדיין
בתקן ו"קלט בחושיו" את תוכנו (ואולי אף העתיק אותו באופן ידני), את האפשרות לקבל
עותק של המידע.

31. מסקנה דומה עולה מדברי ההסבר להצעת חוק חופש המידע, שם נקבע כי **"החוק המוצע
מאפשר גישה למידע וקבלת עותק ממנו. לעיתים די למבקש בעיון במידע, ולפעמים נחוץ
למבקש גם לקבל עותק מן המידע. בעידן המחשב מתן המידע למבקש יכול שייעשה לא
רק בדרך של צילום מסמכים אלא גם בדרך של מסירת קובצי מחשב או העתקתם"** (ר'
הצעת חוק חופש המידע, התשנ"ו 1997 ה"ח 2630, עמ' 398).

32. במסגרת הסיכומים מטעם המכון התייחסו ב"כ המכון לנושא זה. כאמור, המכון טען כי
זכות העיון איננה כוללת, במקרה דנן, את הזכות להדפיס. לגישת המכון, הוראת ס' 8(ב)
לחוק התקנים מחייבת את המכון לאפשר לציבור לעיין בתקנים ללא תשלום, והמכון פועל
באופן זה – שכן כפי שהובהר כל אדם יכול לעיין בתקנים במרכז המידע של המכון. אולם,
אין בכך כדי להצדיק את המסקנה לפיה מי שמבקש לרכוש תקן יכול לעשות זאת ללא
תשלום, בהיות התקן "יצירה" מוגנת. לכן, העתק התקן אינו תדפיס של מידע אלא העתקה
של יצירה.

ב"כ המכון ביקשו לאבחן את הלכת **פיליפוביץ** מעובדות המקרה דנן. באותו ענין, כך נטען,
התייחס בית המשפט לזכות לקבל מידע מהמאגר הממוחשב של רשם החברות. ואולם,
המידע ברשם החברות כולל ריכוז של דיווחים שחברות מחויבות לדווח על פי חוק, ואין
מדובר ביצירות המוגנות על ידי חוק זכויות יוצרים. מנגד, העתק של תקן אינו "תדפיס
מידע" אלא העתקה של יצירה לפי ס' 12 לחוק זכויות יוצרים.

33. אינני מקבלת את הטענה. כפי שהבהרתי לעיל, ההיגיון שעמד ביסודה של הלכת פס"ד
פיליפוביץ חל – ואולי אף ביתר שאת – במקרה דנן. בפסק הדין קבע בית המשפט כאמור כי
**"יש לאפשר תיעוד ראוי של ביצוע זכות העיון ושימור המידע אצל המעיין לצרכיו. יש
לאפשר למעיין להראות מה ראו עיניו"**, כאשר כאמור הדברים יפים מכוח קל וחומר כאשר
העיון מתייחס לתקן שייצור או מכירה שלא בהתאם להוראותיו מהווה עבירה פלילית.
לשאלת זכויות היוצרים של המכון בתקנים, נתייחס להלן.

סיכומה של נקודה זו – תקן רשמי הוא חלק מהדין. המכון חייב לכן לפרסמו, וכך גם נקבע
בחוק התקנים. הפרסום נעשה באמצעות מתן זכות עיון בתקן, וזכות זו צריכה לכלול את
הזכות לתעד את מה שנעשה בו עיון, בין על ידי צילום התקן, הדפסתו או על ידי אמצעי

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים אזרחיים

ת"מ 113-08 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

1 תיעוד אחר. יחד עם זאת וכפי שיפורט להלן, כל עוד המכון מאפשר למי שמעיין בתקן לתעד
2 את מה שראו עיניו באמצעות קבלת עותק קשיח של התקן, די בכך, ואין לחייב את המכון
3 להעמיד לזכות הציבור אמצעים נוספים לעיון בתקנים.
4

5 34. באשר לתקנים שאינם רשמיים, הרי כפי שנקבע בהחלטת האישור (ס' 64-56), תקנים כאלה
6 הם הנחייה או כלל על פיהם פועלת הרשות, והיא מחייבת יצרנים המבקשים לסמן מוצרים
7 שלהם ב"תו תקן". הנחיה זו מזכה גם את ציבור הצרכנים, הזכאי לכך שמוצר שסומן
8 כנושא תו תקן, יעמוד בדרישות התקן הלא רשמי. גם ביחס להנחיות מנהליות, קבעה
9 ההלכה הפסוקה את החובה להעמידן לעיון הציבור. ישנה גם חובה – אם כי פחותה מזו
10 שנקבעה לגבי תקנה בת פועל תחיקתי – לפרסם הנחיות כאלה.
11

12 הפסיקה בהקשר זה קבעה כי:

13 **"החובה היא לתת להנחיות פרסום סביר, בדרך שיש בה כדי להביא אותן לידיעת**
14 **המעוניינים בהנחיות, לפי מהות ההנחיות... פרסום יעיל שיביאנה לידיעת**
15 **הנוגעים בדבר"** (ר' בג"ץ 1477/96 נמרודטקס בע"מ נ' משרד התעשייה והמסחר,
16 פ"ד (נד5) 193, בעמ' 200).
17

18 35. כפי שנקבע בהחלטת האישור, אני סבורה כי בבחינת השאלה מהו פרסום סביר של תקן
19 שאינו רשמי, יש לקחת בחשבון את העובדה כי תקן כזה מכיל מידע שעשוי להיות רלוונטי
20 לציבור הצרכנים (שעשוי לבקש לבחון את עמידתם של מוצרים הנושאים תו תקן בתקן).
21 התקן אף משליך על חובותיהם של יצרנים המבקשים לייצר מוצר בעל תו תקן. לכן, פרסום
22 סביר צריך להיות נגיש לציבור. הציבור צריך לקבל זכות לעיין בתקן, כשזכות העיון צריכה
23 לכלול גם את האפשרות לצלם את הוראות התקן הלא רשמי – מאותם טעמים שצוינו ביחס
24 לזכות העיון בתקן הרשמי.
25

זכויות יוצרים של המכון בתקנים

26 36. המכון טען כי הוא בעל זכויות יוצרים בתקנים שהוא עיבד. לכן, מכוח הוראות חוק זכויות
27 יוצרים התשס"ח – 2007 (להלן: **"חוק זכויות יוצרים"**), הוא אינו חייב להעמיד לרשות
28 הציבור את התקנים ללא תשלום, אלא הוא רשאי למכור אותם בתשלום. לטענת המכון,
29 העתק של תקן אינו תדפיס מידע אלא העתקה של יצירה לפי ס' 12 לחוק זכויות יוצרים.
30
31

32 גם עניין זה נדון בהרחבה במסגרת החלטת האישור. למען שלמות התמונה, נחזור על עיקרי
33 הדברים.
34

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים אזרחיים

ת"מ 113-08 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

ס' 6 בחוק זכויות יוצרים קובע כי :

**"על אף הוראות סעיף 4, לא תהא זכות יוצרים בחוקים, בתקנות, בדברי הכנסת
ובהחלטות שיפוטיות של בית משפט או של כל רשות שלטונית המפעילה סמכות
שפיטה על פי דין".**

בדברי ההסבר להוראה זו נקבע :

**"מוצע לקבוע במפורש כי לא תהיה זכות יוצרים בחוקים, בפסקי דין ובמסמכים
רשמיים דומים, זאת מתוך הכרה בכך שמסמכים אלה נועדו להפצה בלתי מוגבלת
בציבור, ולרשויות אין צורך בתמריץ כלכלי המתבטא בקיום זכות יוצרים
ביצירתם. ממילא, גם האינטרסים האישיים המוגנים באמצעות הזכות המוסרית
אינם מתאימים לחול על סוג זה של פרסומים".**

37. המחלוקת בין הצדדים מתייחסת לפרשנותו הנכונה של סעיף 6 הנ"ל לחוק זכויות יוצרים,
ולשאלה האם תקנים כלולים בין ה"יצירות" שהסעיף חל עליהם ומחריג אותם מהגנת
החוק. כאמור, לגישת המכון, תקנים אינם כלולים בין המקרים שהסעיף מונה, ואין לכן
לפרש את החוק כחל גם על תקנים. דברי ההסבר אף מעידים – לגישת המכון – על הצורך
ליצור תמריץ כלכלי שקיים גם ביחס לתקינה. עוד נטען כי תקן – בניגוד לחוק – נועד
להפצה לקהל מוגבל.

38. בהחלטת האישור צוין בהקשר זה כי אין מקום לקבוע מסמרות בשאלה האם ס' 6 הנ"ל חל
גם על תקנים (קרי – מחריג את הוראות החוק ביחס אליהם, כפי שקיימת החרגה ביחס
לחוקים ותקנות). זאת, לאור האמור בס' 21 לחוק זכויות יוצרים בו נקבע כי :
**"העתקה של יצירה המופקדת לעיון הציבור לפי חיקוק, מותרת למטרה שלשמה
הועמדה לעיון הציבור, ובהיקף המוצדק בשים לב למטרה האמורה".**

בדברי ההסבר לסעיף נקבע :

**"הסעיף המוצע בא להסביר את היחס שבין זכות העיון והעתקה של מידע
שהופקד לעיון הציבור על פי דין, לבין זכות ההעתקה של בעלי זכויות יוצרים
באותו מידע, להבהיר כי העתקת מידע כאמור מותרת. הכוונה היא לדוגמא
לתוכניות אדריכליות שהופקדו לעיון הציבור במסגרת הליכי תכנון, למסמכים של
חברה המופקדים אצל רשם החברות, למסמכי פטנט המופקדים אצל רשם
הפטנטים, וכו'" (ר' הצעת חוק זכויות יוצרים, התשס"ה – ה"ח 196 בעמ'
1126).**

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים אזרחיים

ת"מ 113-08 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

39. ההיגיון האמור בסעיף זה יפה אם כן גם במקרה דנן. מי שמבקש לפעול כדין, כלומר לא למכור או לייצר מוצר שחל עליו תקן בניגוד לתקן – צריך כמובן לעיין בתקן כדי לא לחרוג מהוראותיו. עיון כזה – כפי שהובהר לעיל, הוא לגיטימי גם לגישת המכון, והוא מחויב המציאות - כדי לאפשר פעולה בהתאם לתקן, המהווה חלק מהדין. מכוח ס' 21 הנ"ל, העיון כולל אפשרות להעתיק את התקן – לצורך אותה מטרה שלשמה היה העיון מוצדק, קרי כדי לאפשר ייצור או מכירה של מוצרים שחלים עליהם תקנים, בהתאם להוראותיהם של התקנים. כפי שציינתי לעיל, גם לצרכנים עשוי להיות ענין לעיין בהוראות התקן, כדי לוודא שמוצר אותו הם רכשו אכן עומד בהוראות התקן הרשמי. אף מטרה זו היא מטרה לגיטימית, שלשמה רשאי הצרכן לעיין בתקן, וכאמור – הוא רשאי גם לקבל צילום שלו, לצורך מטרה זו.
40. כאמור, המכון התייחס לעובדה כי תקנים – בניגוד לחוקים ולתקנות - נכתבים על ידי נציגים ממגזרים שונים. אולם, האמור בדברי ההסבר לסעיף 21 לעיל, מתייחס למסמכים שלא נוצרו באופן בלעדי על ידי הרשות, כדוגמת תוכניות אדריכליות שהופקדו לעיון הציבור, ושהוכנו על ידי אדריכלים, לעיתים בסיוע של גורמים אחרים – כגון יועצי תחבורה, יועצי איכות סביבה וכיו"ב. גם תוכניות אדריכליות שנועדו להפוך תוכניות מחייבות (תוכניות מתאר, תוכניות בניין עיר וכיו"ב), עשויות להיות מסמכים שהושקעה בהם עבודה רבה, בעלות משמעותית.
41. זאת ועוד - מתן הזכות לעיין במסמכים (יהיו אלה תוכניות אדריכליות, פטנטים או תקנים) ולהעתיק אותם, אין פירושו בהכרח ויתור על זכויות היוצרים בהם. העיון – כמו גם ההעתקה – נועדו לטעמים מסוימים - לצורך המטרה שלשמה המסמכים עומדים לרשות הציבור (באשר לתוכניות אדריכליות – המטרה עשויה להיות לאפשר לציבור להתנגד להן, ואילו ביחס לתקנים, המטרה היא לאפשר פעולה חוקית למי שמבקש לייצר או למכור מוצר שחל עליו תקן מחייב). כלומר- מתן האפשרות לתעד את התקן, אין פירושה כי מי שמקבל העתק שלו זכאי לעשות בו שימוש מסחרי, אלא – הצילום של המסמך נועד למטרה שלשמה נועד גם העיון – לאפשר מידע ביחס לתוכנו של התקן.
42. הטענה לפיה המכון זקוק לתמריץ כלכלי כדי להכין תקנים, איננה טענה שדי בה כדי להצדיק גביית תשלום על ידי המכון. כפי שצוין גם בהחלטת האישור, רשויות הציבור עוסקות פעמים רבות בעיסוקים המחייבים אותן להוצאות, לפרקים הוצאות משמעותיות. ההנחה היא כי הרשות צריכה לפעול בהתאם לתקציבה, אולם היא לא נדרשת בדרך כלל לתמריצים כלכליים כדי להניע אותה לפעול. הדברים יפים גם במקרה דנן, ככול שמדובר במכון, שחזקה עליו שיוסיף לבצע את תפקידו בצורה המיטבית, גם אם לא יוכל לקבל

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים מנהליים

ת"מ 113-08 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

1 "תמורה" עבור התקנים אותם הוא מתקין. מעבר לכך, יש לקוות כי גם עד היום לא היה
2 השיקול הכלכלי – השיקול העיקרי שהנחה את המכון ביחס לשאלה באילו תקנים לעסוק,
3 אלא שיקולים אחרים הקשורים באינטרס הציבורי עליו מופקד המכון.
4

5 43. עוד יש להדגיש בהקשר זה כי העובדה שהמכון נושא בעלויות שונות לצורך הכנת התקנים,
6 אינה מצדיקה כשלעצמה גביית כספים עבורם. מסקנה זו עולה בין היתר מפס"ד **מנירב**
7 (עע"מ 980/08 **עופר מנירב – רו"ח נ. מדינת ישראל משרד האוצר**), שם קבע בית המשפט
8 העליון כי "**העובדה שהרשות זקוקה לכספים למימון פעילות אינה מצדיקה גביית כספים**
9 **מהציבור ללא הסמכה חוקית**".
10

11 44. כפי שצינתי, לגישת המכון העובדה כי התקן הוא מסמך מחייב אינה הופכת אותו לנחלת
12 הכלל, ואינה שוללת את זכויות היוצרים של המכון בו. כעולה מכול האמור לעיל, אני
13 סבורה כי העובדה שהתקן הוא מסמך מחייב, שפעולה בניגוד אליו עלולה להוות עבירה
14 פלילית, מצדיקה את מתן זכות העיון בו – כפי שחוק התקנים אף קובע במפורש. זכות העיון
15 כוללת כאמור גם את הזכות לתעד את המסמך שבו נעשה העיון, ומסקנה זו עולה בקנה
16 אחד גם עם הוראת ס' 21 לחוק זכויות יוצרים.
17

18 45. יוער עוד כי ב"כ היועץ המשפטי לממשלה, הודיע לבית המשפט כי ישנה כוונה לתקן את חוק
19 זכויות יוצרים. בהודעת עדכון מטעם היועץ המשפטי מיום 17.1.13, צוין כי ביום 1.3.12
20 פורסם להערות הציבור תזכיר חוק זכויות יוצרים (תיקון) (זכויות יוצרים בתקן) התשע"א –
21 2001. לגישת היועץ"מ, נועד התיקון הזה להבהרת ההסדר הקיים בעניינים נושא התובענה
22 דנן.
23

24 כפי שצוין לעיל, ב"כ התובע טען בסיכומי התשובה מטעמו כי תיקון החוק מעיד על הודאה
25 חלקית של המכון כי הדין הקיים אינו מאפשר גבייה. אינני מקבלת את הטענה. אינני
26 סבורה כי הניסיון שנעשה לשנות את החוק – מעיד על כך כי המכון סבור כי המצב הקיים
27 היום אינו מאפשר גבייה, ומקובלת עלי העמדה לפיה תיקון יכול להיעשות חרף הגישה לפיה
28 ניתן היה לגבות תשלום גם לפי המצב החוקי הקודם, אלא שמצב זה טעון הבהרה.
29

30 כך או כך, אם יתוקן החוק, מובן כי המצב המשפטי ישתנה, והמכון יוכל לפעול בהתאם
31 להוראותיו של החוק המתוקן. לענין זה תהיה השפעה כמובן גם על מעמדו של המכון
32 בארגוני תקינה בינלאומיים, ענין שיידון להלן.
33
34

חוק חופש המידע

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים אזרחיים

ת"מ 113-08 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

46. התובע העלה גם טענות שמקורן בזכויות הנגזרות מחוק חופש המידע התשנ"ח – 1998 (להלן: "**חוק חופש המידע**"). המכון טען בהקשר זה כי אין מקום לאכוף עליו מתן העתקים של תקנים מכוח הוראות חוק חופש המידע, משום שהחוק הנ"ל אינו מחייב אותו לספק את המידע המבוקש ללא תשלום. החוק אינו חל – לגישת המכון – על מידע שהרשות "עמלה על הכנתו", אלא רק על מידע שהרשות מחזיקה בו כנאמנה של הציבור.

סעיף 1 לחוק חופש המידע התשנ"ח – 1998 קובע את הכלל לפיו:
"**לכול אזרח ישראלי או תושב הזכות לקבל מידע מרשות ציבורית, בהתאם להוראות חוק זה.**"

סעיף 6 לחוק חופש המידע קובע:
"**(א) רשות ציבורית תעמיד לעיון הציבור את ההנחיות המנהליות הכתובות שעל פיהן היא פועלת ושיש להן נגיעה או חשיבות לציבור**
(ב) הוראות סעיף 9 יחולו, בשינויים המחויבים, על העמדת הנחיות מנהליות לעיון הציבור לפי סעיף זה."

47. המכון טען כי חוק חופש המידע לא נועד לחייב רשות ציבורית להעניק לאזרחים שירותים או מוצרים ללא תשלום. עוד צוין כי המכון אינו חייב למסור עותקי תקנים בהתאם לס' 9(ב)(1) לחוק, שכן הדבר יביא להפרה יסודית של ההתחייבויות שלו כלפי מכוני התקינה הבינלאומיים. כן העלה המכון טענה מכוח ס' 9(ב)(6) ו-7).

סעיף 9(ב) לחוק קובע כי רשות ציבורית אינה חייבת למסור מידע שהוא אחד מאלה –
"**(1) מידע אשר גילוייו עלול לשבש את התפקוד התקין של הרשות הציבורית או את יכולתה לבצע את תפקידיה;**
(6) מידע שהוא סוד מסחרי או סוד מקצועי או שהוא בעל ערך כלכלי, שפרסומו עלול לפגוע פגיעה ממשית בערכו, וכן מידע הנוגע לעניינים מסחריים או מקצועיים הקשורים לעסקיו של אדם, שגילוייו עלול לפגוע פגיעה ממשית באינטרס מקצועי, מסחרי או כלכלי...
(7) מידע שהגיע לידי הרשות הציבורית, שאי גילוייו היה תנאי למסירתו, או שגילוייו עלול לפגוע בהמשך קבלת המידע."

הסעיפים הללו מתייחסים למידע שעצם הגילוי שלו עלול לגרום לנזק (לתיפקוד הרשות, להמשך קבלת המידע או לגילוי סוד מסחרי). במקרה דנן, לא עצם גילוי המידע הוא הבעייתי, אלא הגילוי שלו בפורמט מסוים ושלא כנגד תשלום. יחד עם זאת, אני סבורה כי

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים אזרחיים

ת"מ 113-08 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

1 ניתן לפרש את האמור בחוק חופש המידע כחל גם על המקרה דנן. לכן, לו המקור לחובת
2 הגילוי של המכון היה חוק חופש המידע בלבד, היה מקום להביא בחשבון את הנזקים
3 האפשריים שייגרמו למכון, במסגרת היחסים שלו עם מכוני תקינה בינלאומיים (ענין שיידון
4 בפירוט להלן).
5
6 48. אולם, כפי שעולה מפסק דין זה לעיל, חוק חופש המידע אינו המקור עליו מסתמך פסק דין
7 זה ביחס לחובות המכון. לכן, הוראות החוק כפי שפורטו לעיל, אין בהן כדי לשנות את
8 תוצאת פסק דין זה. מעבר לכך, וכפי שיובהר להלן, בקביעת הסעד האופרטיבי במסגרת
9 פסק הדין, יילקחו בחשבון גם הנושאים הקשורים למערכת היחסים של המכון עם ארגוני
10 תקינה בינלאומיים (בעיקר עם הארגון ISO), כדי להקטין ככול האפשר את הנזקים לקשריו
11 של המכון עם ארגון זה (ור' בהקשר זה את הוראת ס' 11 לחוק חופש המידע).
12

טענות למקור הסמכות לגבות תשלום

13
14 49. המכון טען כי הוא יש לו סמכות לגבות תשלום עבור צילום של תקן או גישה אליו באינטרנט
15 מכוח הוראות ס' 12 לחוק התקנים. הסעיף קובע כי **"המכון רשאי לקבל שכר בעד**
16 **השירותים שהוא נתן"**. בהחלטת האישור קיימת התייחסות לנושא זה (ר' ס' 52 – 54
17 להחלטה). כפי שנקבע שם, אני סבורה כי המונח "שירות" יכול להתייחס גם למכירת עותק
18 של תקן. אולם, מתן אפשרות לצלם תקן אינה מהווה בהכרח "מכירה" שלו, אלא מדובר
19 בחלק מזכות העיון בתקן. התשלום אותו זכאי המכון לדרוש הוא לכן רק תשלום עבור
20 הצילום עצמו (השירות שניתן) ולא מעבר לכך. יחד עם זאת, וכפי שאפרט להלן, מתן
21 אפשרות לגישה לתקן באינטרנט, הוא שירות נוסף שהמכון מעמיד לרשות הציבור, ועבור
22 שירות זה הוא רשאי לגבות תשלום.
23

24 50. המכון התייחס גם לס' 29(ג) לכללי התקנים (עיבוד תקנים ישראלים) התשנ"א – 1991,
25 כללים שהותקנו מכוח ס' 7 לחוק התקנים, הקובע כי לא ייקבע תקן אלא אם כן הוא עובד
26 בהתאם לכללים שנקבעו על ידי המכון באישור השר.
27

28 כלל 29(ג) הנ"ל קובע כי **"המנהל (הכללי של המכון) יאפשר לכול אדם לעיין בכול תקן**
29 **במשרדי המכון, בשעות העבודה הרגילות וכן לרכוש עותק מכול תקן"**. כפי שצוין לעיל
30 ופורט גם בהחלטת האישור, אני סבורה כי מתן זכות לצלם תקן שנעשה בו עיון איננה
31 שקולה לרכישתו, אלא היא מהווה חלק מזכות העיון, ואינה מקנה כשלעצמה את זכויות
32 מעבר לזכות לדעת את תוכן התקן ולתעד את מה שעניינו של מי שעיין בתקן – ראו. לכן, גם
33 כלל זה (שממילא אינו יכול כמובן להיות מנוגד להוראות החוק) – אין די בו כדי לקבוע כי
34 המכון רשאי לגבות כסף עבור צילום או הדפסה של תקנים.

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים מנהליים

ת"מ 113-08 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

קשרי המכון עם ארגוני תקינה בינלאומיים

51. כפי שצינתי לעיל, המכון העלה טענות רבות המתייחסות לנזקים שייגרמו לו ולקשריו עם ארגוני תקינה בינלאומיים אם בית המשפט יקבל את התביעה, ויורה לו לאפשר צילום וגישה אינטרנטית לתקנים ללא כל תשלום (למעט עלות הצילום). המכון טען כי חוק התקנים מנחה אותו לאמץ תקינה זרה, והוא פועל בהתאם להנחיה זו. המכון טען כי הארגונים הזרים שומרים על זכויות היוצרים שלהם, וכי כחבר בארגונים אלה הוא מחויב לגבות תשלום עבור מכירת התקנים. המכון הפנה לתצהירים שהוגשו מטעמו ולחקירות הנגדיות של העדים, וטען כי עולה מהם כי הוא עלול להיות מורחק מחברותו בארגונים הבינלאומיים דוגמת ISO ו-IEC, אם הוא יפיץ תקנים בחינם.

לגישת המכון, יש לו רישיון להשתמש בזכויות היוצרים בתקנים, זכויות השייכות לארגונים הבינלאומיים. רישיון זה מותנה בהתחייבותו של המכון להגן על זכויות היוצרים של הארגונים הללו. המכון צירף תצהיר של מר Still שהוא מנכ"ל ISO משנת 2009. מר סטיל טען בתצהיר כי התקנים הבינלאומיים של ISO מוגנים בזכויות יוצרים, וכי הארגון עומד על זכויות היוצרים שלו ביחס לכול התקנים שלו.

52. העד מר סטיל העיד כי :

"We are very strong in the protection of copyright to ISO documents, and adoptions of ISO standards are regarded by ISO and by the ISO council and in our documents as part of ISO standards".

בתצהיר מטעמו, התייחס העד לשאלה מה תהיה המדיניות של ISO למקרה שהתובענה הייצוגית תתקבל. הוא הצהיר :

"אם התובענה הייצוגית תצלח, מת"י (הוא המכון, ר.ר.) יהיה במצב של קונפליקט

עם כללי החברות ב-ISO בדבר מכירת תקנים של ISO... ל-ISO יש מעט ברירות

במצבים כאלה, וככול הנראה נצטרך לנקוט אמצעים על מנת לבטל או להגביל את

חברותו של מת"י ב-ISO על יסוד כך שהוא אינו ממלא אחר, או שאין ביכולתו

למלא אחר כללי החברות ב-ISO. ההשלכות לכך הן שישראל תחדל מלהשתתף

בפיתוח תקנים בינלאומיים, ולא תוכל יותר לשכפל או לנצל את יותר מ-19,200

התקנים הבינלאומיים המפותחים על ידי ISO, ולא לאמץ באופן לאומי את

התקנים של ISO" (ר' ס' 35 לתצהירו של מר סטיל).

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים מנהליים

ת"מ 113-08 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

בחקירתו הנגדית העד מפרט:

"If, as I said in my Affidavit, ISO Standards were made available for free here in Israel, then this issue would need to be taken to the ISO Council for discussion. And the Code of Ethics would probably be in breach... And this could create an unbearable situation around protection of the whole of the ISO system. This could therefore mean the SII (הוא המכון, ר.ר.) may be expelled from ISO".

53. מטעם המכון העיד גם העד מר שוורץ, מומחה לדין השוויצרי. הוא העיד כי ארגון ISO כפוף לדין השוויצרי החל על עמותות, וכי ניתן על פי דין זה לסלק חבר מהארגון אם קיימת "סיבה טובה" – good cause – לכך. לגישתו, אם יידרש המכון להפיץ תקנים ללא תשלום, תתקיים הדרישה בדבר קיומה של "סיבה טובה" לסילוקו של המכון מארגון ה-ISO. הוא העיד (בעמ' 10 לפרוטוקול) כי:

"due to the importance that is emphasized by ISO to this copyright payments, in fact there is, in my opinion, a good cause... It could be excluded".

54. כפי שנקבע גם בהחלטת האישור, אני סבורה כי התחייבויות המכון כלפי ארגונים בינלאומיים אינן יכולות כשלעצמן לייצר לו זכות לגבות תשלום עבור עיון בתקנים או קבלת העתקים שלהם, אם אין מקור אחר לזכות זו. אם המכון אינו רשאי לגבות תשלום – אין להתיר לו לעשות כן, אף אם קיים חשש שהפצת תקנים בחינם עלולה להביא לסילוקו של המכון מארגוני תקינה בינלאומיים. יחד עם זאת, אני סבורה כי במסגרת פסק הדין אין להתעלם מעמדתם של הארגונים הבינלאומיים, כאשר לפחות ביחס ל-ISO העיד כאמור מנכ"ל הארגון ביחס לעמדתו ולמדיניות שלו לגבי הפצה של תקנים ללא תשלום. ביחס לארגון הנוסף, IEC, העידה עדת ההגנה הגב' פתיר כי המדיניות שלו היא זהה – ר' עמ' 29 ו-37 לפרוטוקול, עדות שלא נתמכה בעדויות מטעם הארגון עצמו.

55. האפשרות שישראל תושעה מחברותה בארגוני תקינה בינלאומיים ולא תוכל עוד לעשות שימוש בתקנים בינלאומיים, היא אכן אפשרות בעייתית. ס' 7(ב) לחוק התקנים, קובע כי על המכון לאמץ תקינה בינלאומית הנוהגת בקרב המדינות המפותחות. מדינה שאינה חברה

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים אזרחיים

ת"מ 113-08 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

בארגוני תקינה ואינה מטמיעה את התקנים הבינלאומיים בתוצרתה, עלולה להיתקל בקושי ביחסי המסחר שלה עם מדינות זרות בעולם. לכן, אין להקל ראש בחשש הנ"ל.

56. התובע טען כי המכון לא הוכיח את טענתו לפיה הוא אכן יסולק מארגוני התקינה הבינלאומיים גם אם התביעה תתקבל. לגישתו, לא הובאה כל ראיה קבילה ביחס לארגון IEC (ועדותה של גב' פתיר בהקשר זה היא עדות שמיעה בלבד). באשר ל-ISO, טען התובע כי העד מר סטיל אינו מי שאמור לקבל את ההחלטה על השעיה אפשרית, אלא מדובר בהחלטה שצריכה להתקבל במליאת חברי ISO, הכוללת 112 חברים, ואין לדעת איזו החלטה היא תקבל.

מעבר לכך, התובע טען כי לא הוכחה כל פגיעה ב-ISO, גם אם המכון יאפשר לקבל העתקים של התקנים ללא תשלום. זאת משום ש-ISO ממילא אינו זכאי לתמלוגים עובד מכירת התקנים. זכות היוצרים של ISO לא תיפגע אף היא, מאחר שגביית תשלום אינה מעלה או מורידה בהגנה על זכויות יוצרים. לא תיגרם גם פגיעה בהכנסות אחרות של ISO, מאחר שהלקוחות הפוטנציאליים של המכון הם בעיקרם ישראלים. לכן, לגישת התובע המכון יוכל לטעון כי לא קיימת "סיבה טובה" לסילוקו, שכן ISO אינו נפגע מהעובדה שהמכון מפיץ תקנים ללא תשלום.

57. אני סבורה כי ממכלול הדברים שלעיל עולה כי קיים חשש שאם המכון יחויב להעניק תקנים ללא תשלום, עלול ארגון ISO לנסות להשעות אותו מהארגון. אכן, החשש הזה אינו ודאי. אולם, מהעדויות עולה כי מנכ"ל ארגון ISO מתנגד למתן אפשרות לקבל העתקים של תקנים ללא תשלום, וכי הוא מורה לחבריו להגן על זכויות היוצרים שלו בתקנים. לכן, אף שלא ניתן לצפות ברמת ודאות כי ישראל תושעה מחברותה בארגון זה, הרי מדובר בחשש שאין להתעלם ממנו. באשר ל-IEC, הסבירות של החשש קטנה הרבה יותר, משום שכאמור העדות היחידה באשר למדיניותו של ארגון זה, היא עדות שמיעה.

קיומו של חשש לסילוק ישראל מארגון ISO הוא כאמור ענין שאין להתעלם ממנו – ככול שהדבר מתאפשר במסגרת הדין הישראלי. ככול שניתן להקטין את החשש מפני סילוק של ישראל מארגוני התקינה הבינלאומיים, יש לפעול בדרך שתאפשר זאת.

58. אני סבורה שמהעדויות עולה כי החשש העיקרי שניתן לייחס לארגונים הבינלאומיים, הוא חשש מפני האפשרות של מי שאינם אזרחים ישראלים לקבל גישה לתקנים ללא תשלום. רק אפשרות כזו עלולה לגרום לנזק לארגונים הבינלאומיים או למדינות אחרות החברות בהן,

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים אזרחיים

ת"מ 08-113 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

המוכרות את התקנים תמורת תשלום. העובדה שאזרחי ישראל יוכלו לקבל תקנים ללא תשלום, אין בה – למיטב הבנתי – כדי לפגוע באופן משמעותי בארגונים או בחברים האחרים בהם. כך, גם היום – ועל כך אין מחלוקת – המחיר שהמכון גובה עבור התקנים הוא נמוך בצורה משמעותית מזה הנגבה עבור אותם תקנים במדינות אחרות בעולם – ול-ISO או לכול ארגון אחר אין טענה כלשהי כלפי ישראל בקשר לכך. הארגונים אינם קובעים מהו המחיר הנכון או הראוי שיש לגבות עבור התקנים, והם גם אינם משתתפים בתמלוגים המתקבלים עבור התקנים.

לכן, הפגיעה היחידה שניתן להתייחס אליה היא הפגיעה הנובעת מכך שהתקנים ייחשפו ללא תשלום גם מחוץ לישראל. חשש זה קיים בעיקר בהתייחס לפרסום התקנים בחינם ברשת האינטרנט.

מעדותו של העד מר סטיל עולה כי פיתרון שימנע את החשש מפני גישה לתקנים מחוץ למדינת ישראל, עשוי להיות פיתרון שיש לבחון אותו (ויוער כי מכלל העדויות עולה כי ISO מנסה בדרך כלל להגיע עם המדינות השונות לפתרונות מוסכמים במקרים דומים).

59. כך, מר סטיל נשאל בחקירתו הנגדית ביחס להצעה לפיה האפשרות לצפות בתקנים ישראלים באתר האינטרנט של המכון תוגבל לאזרחים ישראלים בלבד. העד השיב כי הצעה כזו לא הוצעה באופן ספציפי, אולם הוא לא שלל אותה מיניה וביה. בהמשך, העד התייחס שוב לאפשרות כזו, וציין:

"If there was a way, I suppose, of such documents to only be available to Israeli citizens". (עמ' 61).

העד התייחס רק לאפשרות של חסימת הגישה לרשת למי שאינו אזרחי ישראל. העד לא נשאל – ולכן לא התייחס לאפשרות כי התקנים כלל לא יפורסמו ברשת (ללא תשלום). מובן כי אפשרות זו תבטל לחלוטין את החשש מפני גישה לתקנים מחוץ לישראל ללא תשלום.

60. המכון הגיש חוות דעת מומחה מטעמו, ממנה עולה כי גם אם תותקן מגבלה על גישה לרשת האינטרנט, ניתן יהיה לעקוף אותה. הצדדים היו חלוקים ביניהם בשאלה של האפקטיביות של חסימה כזו, וב"כ התובע אף טען בסיכומי התשובה מטעמו כי אין להניח כי אזרח חוץ יעשה מאמץ להתגבר על החסימה – כפי שהיום לא נעשים מאמצים לרכוש תקנים דווקא מישראל באינטרנט על ידי אזרחים זרים, למרות שהמחירים בישראל נמוכים משמעותית ממחירים בחו"ל.

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים אזרחיים

ת"מ 113-08 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

61. אינני סבורה כי יש להידרש לשאלה זו במסגרת פסק דין זה. זאת משום שאני סבורה כי המכון אינו חייב לספק לציבור את השירות של גישה בחינם לתקנים באינטרנט. לכן, ומאחר שאם לא תהיה גישה בחינם לתקנים דרך האינטרנט, הדבר גם יקטין בצורה משמעותית את החשש שישראל תסולק מארגון ISO, אני סבורה כי יש לנקוט בפיתרון זה – פיתרון שכאמור יקטין את הסיכון של הפרה של המכון את כללי ISO, ולא יפגע בחובת המכון לפרסם את התקנים ללא גביית תשלום.

62. מעבר לחשש מפני עמדת ארגוני התקינה הבינלאומיים, אני סבורה כי כדי לעמוד בחובתו, די בכך שהמכון מספק למי שמבקש זאת – עותק צילומי של התקן, במחיר הצילום בלבד ולא מעבר לכך. פרסום כזה יספק את כל התכליות של הצורך בפרסום, כפי שפורטו בפסק דין זה.

הנימוקים לחובת הפרסום, צוינו בפס"ד **פיליפוביץ** שנוכר לעיל. מפסק הדין עולה כי אחד הנימוקים למתן אפשרות לצלם את המידע שהועמד לעיון, הוא הצורך של מי שעדיין במידע לתעד את מה שראה, כדי שיוכל להראות ולהוכיח "מה ראו עיניו". כפי שהבהרתי לעיל, נושא זה עשוי להיות בעל חשיבות - אם ירצה לדוגמה היצרן להוכיח כי הוא פעל בהתאם לתקן כפי שזה הוצג לו. אולם, מתן אפשרות לצלם את התקן שבו נעשה העיון – פותרת את הנושא הזה, כאשר המעין מקבל אפשרות לתעד את מה שראו עיניו.

63. כאמור, חובת הפרסום נגזרת מהיותם של התקנים המחייבים "תקנות בנות פועל תחיקתי". התקנים במקרה דנן אינם מתפרסמים ברשומות, וגם התובע אינו טוען כי יש לפרסמם ברשומות. אין גם כל טענה לפיה הפרסום צריך להיעשות ברשת האינטרנט דווקא. פרסום באינטרנט הוא שירות נוסף, הכרוך בעלויות נוספות של המכון. כאמור, כדי לעמוד בחובת הפרסום, המכון יכול להסתפק במתן זכות עיון וזכות לצלם את החומר בו נעשה העיון, תמורת מחיר הצילום. אם המכון יפעל בדרך זאת, לא יהיה עוד מקום לחייב אותו להעמיד את כל התקנים שלו לעיון הציבור ללא תשלום ברשת האינטרנט.

אין הכרח לכן כי המכון יעמיד לרשות הציבור גם את האפשרות לעיון באינטרנט. גם אלמלא היה המכון מאפשר עיון (בין בתשלום ובין שלא בתשלום) במסגרת רשת האינטרנט, אינני סבורה כי ניתן היה לקבוע כי הוא מפר את חובתו לאפשר עיון בתקנים (לו הוא היה מאפשר לקבל עותק קשיח של התקן בספריית המכון). לכן, אם המכון מבקש לגבות תשלום נוסף ממי שמבקש לבצע את העיון דווקא דרך רשת האינטרנט, אין מקום לקבוע כי המכון מפר את חובותיו כלפי הציבור.

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים אזרחיים

ת"מ 113-08 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

64. סיכומה של נקודה זו – אני סבורה כי יש לקחת בחשבון, בעת קביעת האופן בו על המכון לפרסם את התקנים, את עמדתם של הארגונים הבינלאומיים בהם המכון חבר – ובכלל זה את עמדתו כפי שהוכחה של ארגון ISO. זאת ועוד, אני סבורה כי המכון אינו חייב לספק לציבור את השירות של העמדת מידע באמצעות האינטרנט. המכון חייב לפרסם את התקנים ולאפשר למי שמבקש לדעת את תוכנם לעשות זאת ללא תשלום. כדי לעמוד בחובה זו, די במתן זכות לצלם את התקנים. פיתרון כזה גם מקטין את הסכנה של השעייתם של ישראל מארגוני תקינה בינלאומיים. לכן יש להעדיפו.

הסעד האופרטיבי

65. מכול האמור עד כה בפסק דין זה, עולה המסקנה לפיה המכון לא היה רשאי לגבות תשלום עבור צילום של תקנים על ידי מי שעיין בהם, תשלום העולה על מחיר הצילום כשלעצמו. לעומת זאת, אין מקום לקביעה דומה ביחס לגביית תשלום בגין רכישת תקנים באינטרנט. לכן, מי ששילם למכון עבור תקנים באינטרנט, אינו זכאי להשבה של הסכום ששולם על ידיו, שכן המכון לא הפר כל חובה כאשר הוא דרש תשלום כזה.

66. אני סבורה כי אין גם מקום להורות על השבה ביחס לאותם פונים שרכשו תקליטורים ובהם אוספים שונים של עותקי תקנים. מי שרכש עותקים כאלה, אינו עושה כן כחלק מזכות העיון בתקן מסוים בו הוא עיין בספריית המכון. כעולה ממסמך מיום 20.11.11, התקליטורים אותם עורך המכון כוללים בין תקנים בודדים למאות תקנים. כפי שהובהר בפסק דין זה לעיל, הבסיס לפסק הדין הוא העובדה כי זכות העיון בתקן כוללת גם את הזכות לקבל עותק קשיח שלו. המכון אינו חייב להעמיד לרשות מי שמבקש לעיין בתקנים את ה"מוצר" שהוא תקליטורים בהם ישנו ריכוז של תקנים. חובתו מתמצה בכך שעליו להעמיד לרשותו של מי שעיין בתקן מסוים – עותק קשיח של התקן הזה עצמו. ניתן להשוות זאת להבדל בין מתן אפשרות של קבלת עותק של פסק דין מסוים – לבין מתן תקליטור ובו ריכוז כזה או אחר של פסיקה.

67. התובע עתר בסיכומים מטעמו כי בית המשפט יורה על השבה של הסכומים ששולמו עבור צילומי תקנים על ידי אותם אנשים שפנו למכון וביצעו שם צילומים.

הצדדים לא חלקו על כך כי המכון רשאי היה לגבות ממי שבקש צילום של תקן, את עלות הצילום עצמו. יחד עם זאת, התובע טען כי המכון לא הוכיח מהי עלות הצילום. לכן לגישתו, אין מקום לנכות מסכום ההשבה את עלות הצילום.

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים מנהליים

ת"מ 113-08 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

- אני סבורה כי הנטל להוכיח מהי עלות הצילום או ההדפסה של עמוד אחד על ידי המכון, הוטלה על המכון. המכון לא עמד בה – הוא לא הציג ראיות כלשהן ביחס לעלות זו. אני סבורה לכן כי יש לקחת בחשבון את עלות הצילום או ההדפסה כפי שטען לה התובע, עלות שכאמור לא נסתרה על ידי המכון. התובע טען בסיכומיו כי מדובר בעלות של 0.3 ₪ לעמוד. לכן, אני סבורה כי יש לנכות מהמחיר שנגבה עבור עמוד מצולם אחד – סכום של 0.3 ₪.
68. בין הצדדים היתה גם מחלוקת ביחס לשאלה האם על בית המשפט להורות על השבה בפועל, או שמא – כפי שטען המכון – יש להימנע מביצוע השבה. המכון הפנה את בית המשפט למספר פסקי דין בהם בית המשפט נמנע מלהורות על ביצוע השבה ביחס לעבר, והסתפק בקביעת הסדרים לגבי העתיד.
- אני סבורה כי יש להורות על ביצוע השבה לחברי הקבוצה. כידוע, אחת מהמטרות של חוק תובענות ייצוגיות התשס"ו – 2006 היא "**מתן סעד הולם לנפגעים מהפרת הדין**", כמו גם הרתעה מפני הפרת הדין. מטרות אלה לא יוגשמו אם בית המשפט יקבע רק הסדרים ביחס לעתיד, ולא יורה על השבה של סכומים שנגבו שלא כדין בעבר. זאת ועוד, המכון לא עשה שימוש באפשרות שהיתה לו להודיע על חדילת גבייה – בהתאם לס' 9(ב) לחוק תובענות ייצוגיות. לכן, אינני סבורה כי יש מקום לפטור אותו מהשבה בגין תשלומים שנגבו על ידיו שלא כדין בעבר.
69. יש להורות אם כן על השבה לחברי הקבוצה של התשלומים שהם שילמו עבור צילום של תקנים במכון, בניכוי עלות הצילום עצמה.
- חברי הקבוצה כוללים את כל מי שפנה למכון בתקופה הרלוונטית - בין יום 14.4.2006 ועד יום 14.4.2008 (מועד הגשת בקשת האישור) - ובקש לצלם במכון עותק של תקן או להדפיסו. חברי הקבוצה האלה זכאים להשבת הסכומים שהם שילמו ביתר. אני סבורה כי יש לקבוע מנגנון שיאפשר לחברי הקבוצה לפנות למכון ולקבל את ההשבה.
- כדי לקבל את ההשבה, יהיה על כל חבר קבוצה לפנות למכון בבקשה בה יפורט מהו התקן אותו הוא רכש, כמה עמודים כלל התקן, ומה היה הסכום שהוא שילם עבורו. מהתשלום ששולם עבור כל עמוד – ינוכה סכום של 0.3 ₪ (עלות ההדפסה) והיתרה תושב למשלם.
- כדי לזכות בתשלום, יכול הפונה להציג קבלה על התשלום. אם לא תהיה בידי הפונה קבלה – הוא יוכל לציין את המועד בו הוא רכש את התקן. המכון יבחן בספריו האם ישנו רישום ביחס לרכישה זו, ואם יימצא רישום כזה – תבוצע ההשבה.

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים אזרחיים

ת"מ 113-08 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

70. אני סבורה כי פיתרון זה מביא לידי איזון מיטבי את כל השיקולים ביחס לכול הצדדים לתובענה. עוד יצוין כי יתכן שיהיה צורך למנות "ממונה" בהתאם לס' 20(ב) לחוק תובענות ייצוגיות, אולם בשלב זה אינני מורה עדיין על מינוי כזה, והאפשרות הזו תיבחן בהמשך, אם יתעורר בה צורך.

בנוסף, בעתיד (וכול עוד לא יתוקן החוק), לא יהיה המכון רשאי לגבות עבור צילום תקנים בספריית המכון תשלום העולה על עלות הצילום בפועל. המכון יהיה רשאי לגבות תשלום גם בעתיד עבור הורדת תקנים מרשת האינטרנט.

גמול ושכר טרחה

71. משהתביעה התקבלה בחלקה, יש לפסוק גמול לתובע ושכר טרחה לעורכי דינו. ב"כ התובע עתר כי בית המשפט יפסוק לזכותו שכר טרחה בשיעור של 20% מהסכום שיושב לקבוצה. לפי חישובו, סכום זה עומד על סכום של 760,000 ₪.

הצדדים הגישו מסמך של המכון, בו מצוין היקף המכירות של תקנים שנמכרו על ידי המכון בתקופה הרלוונטית – העומדת על סכום כולל של 1,457,509 ₪. אולם, נתון זה מתייחס לכלל המכירות שבוצעו על ידי המכון – הן בעותקים קשיחים בספריית המכון; הן בעותקים דיגיטליים באמצעות אתר האינטרנט של המכון; והן בתקליטורים המכילים אוספים שונים של תקנים ישראלים. כאמור, מבין אלה – זכאים להשבה רק מי ששילם עבור עותקים קשיחים בספריית המכון.

הסכום שהתקבל ממכירת עותקים אלה עומד על כ-900,000 ₪. מסכום זה יש לנכות את עלות הצילום – בסך של כ-22,000 ₪. הסכום שהתקבל – 878,000 ₪ הוא הסכום ממנו ייגזרו שכר הטרחה והגמול לתובע.

72. ב"כ התובע ציין בסיכומיו כי מדובר בתיק שהתנהל במשך כארבע וחצי שנים; התנהל הליך מלא של דיון בבקשת האישור ולאחר מכן הליך מלא של דיון בתביעה עצמה. כן הוגשו בקשת רשות ערעור לבית המשפט העליון, בקשת פסילה וערעור עליה. ב"כ התובע ציין בסיכומיו כי יהיה עליו גם לפקח על הליך ההשבה. ב"כ התובע עתר כי בית המשפט יפסוק את שכר הטרחה מעבר לסכום ההוצאות שנפסק במסגרת בקשת האישור.

אני סבורה כי יש מקום להביא בחשבון את שכר הטרחה שנפסק במסגרת בקשת האישור (בה אושרה תביעה בהיקף רחב יותר – שכלל גם את המכירות באינטרנט וגם מכירות של

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים מנהליים

ת"מ 113-08 אלון נ' מכון התקנים הישראלי

1 תקליטורים). ההחלטה דנן לוקחת בחשבון את ההליך כולו, על העלויות שהיו כרוכות בו, על
2 ההוצאות שהוציא ב"כ התובע, ועל התוצאה הכוללת של ההליך.
3
4 אני סבורה כי בגין ההליך כולו זכאי ב"כ התובע לשכר טרחה כולל בסכום של 170,000 ₪.
5 סכום זה כולל את הסכום של 50,000 ₪ שנפסק במסגרת החלטת האישור.
6 התובע הייצוגי זכאי לגמול בסכום כולל של 45,000 ₪.
7
8 שכר טרחתו של ב"כ התובע הייצוגי ישולם באופן הבא – 73.
9 סכום של 50,000 ₪ - שולם במסגרת בקשת האישור (ואם לא שולם עדיין, ישולם מיידית);
10 סכום נוסף של 70,000 ₪ ישולם לאחר פרסום פסק הדין בהתאם לס' 25 לחוק תובענות
11 ייצוגיות;
12 היתרה – 50,000 ₪, תשולם עם הפרשי הצמדה וריבית כחוק בעוד שנה מהיום, ולאחר
13 שב"כ התובעת ידווח לבית המשפט על ביצוע החלק האופרטיבי של פסק דין זה – פרסום
14 ההודעה בעיתון ביחס לחברי הקבוצה; פניית חברי הקבוצה למכון וקבלת פיצוי של חברי
15 הקבוצה כולם או חלקם. ב"כ התובע יפקח על כך כי המכון יפעל כפי שבית המשפט הורה לו
16 במסגרת פסק דין זה, ולאחר שיעשה זאת – יקבל את יתרת שכר הטרחה.
17 הגמול לתובע הייצוגי ישולם מיידית.
18
19 אני מורה לצדדים לפרסם את החלק האופרטיבי של פסק הדין בהתאם לאמור בס' 25(א)(5)
20 לחוק תובענות ייצוגיות על חשבון המכון. ככול שתהיה בין הצדדים מחלוקת ביחס לנוסח
21 הפרסום – יביאו אותה להכרעת בית המשפט.
22
23 ניתן היום, י"ט שבט תשע"ג, 30 ינואר 2013, בהעדר הצדדים.
24

רות רון, שופטת